

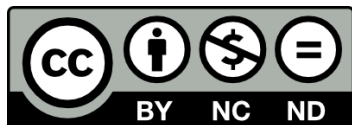

Ύστερη Βυζαντινή Περίοδος (1081-1453)

Μέρος Β': Οι τελευταίοι αιώνες του Βυζαντίου (1204-1453)

Ενότητα 9. Οι βασιλείες των Ανδρονίκου Β' (1282-1328)
και Ανδρονίκου Γ' Παλαιολόγων (1328-1341)

Ελισάβετ Χατζηαντωνίου
Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Περιεχόμενα ενότητας

- I. Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ ΣΤΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟ ΚΑΙ ΣΕ ΔΙΕΘΝΕΣ ΠΛΑΙΣΙΟ ΕΠΙ ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΥ Β΄ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ (1282-1328)
- II. Η ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΤΟΥ ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΥ Γ΄ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ (1328-1341)
- III. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1282-1341

I. Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ ΣΤΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟ ΚΑΙ ΣΕ ΔΙΕΘΝΕΣ ΠΛΑΙΣΙΟ ΕΠΙ ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΥ Β΄ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ (1282-1328)

- A. Οι εχθροί του Βυζαντίου και η εξωτερική πολιτική
- B. Η κατάσταση του Βυζαντίου και η εσωτερική πολιτική του Ανδρονίκου Β΄ Παλαιολόγου
- Γ. Ο εμφύλιος των δύο Ανδρονίκων Παλαιολόγων (1321-1328)

A. Οι εχθροί του Βυζαντίου και η εξωτερική πολιτική (1/4)

- **το κράτος της Ηπείρου:**

- **Νικηφόρος Α΄ (1271-1296):** αποδυνάμωση κράτους
- **Θωμάς (1296-1318):** επικράτηση φιλοβυζαντινής παράταξης (κηδεστία με Παλαιολόγους)
- **Νικόλαος Orsini (1318-1323):** αναγνώριση της βυζαντινής επικυριαρχίας (1318) και παράδοση των Ιωαννίνων στην Κωνσταντινούπολη

- **το κράτος της Θεσσαλίας:**

- **Ιωάννης Α΄ (Νόθος) (1271-1296):** όχι σοβαρή απειλή επί Ανδρονίκου Β΄
- **Ιωάννης Β΄ (1303-1318):** αποδυνάμωση κράτους – ανήλικος έως το 1308 (υπό την κηδεμονία του Φράγκου δούκα των Αθηνών) – στροφή προς το Βυζάντιο (κηδεστία με Παλαιολόγους) – 1318: το βόρειο τμήμα στην Κωνσταντινούπολη – το μεγαλύτερο μέρος απορροφήθηκε από το δουκάτο των Αθηνών – το υπόλοιπο υπό μεγαλογαιοκτήμονες (Γαβριηλόπουλος κ.ά.)

Α. Οι εχθροί του Βυζαντίου και η εξωτερική πολιτική (2/4)

- **Στερεά Ελλάδα:** αντικατάσταση φραγκικού δουκάτου Αθηνών από το Καταλανικό κράτος Αθηνών (1311-1388)
 - 1303: Καταλανική Εταιρεία στη Μ. Ασία υπό τον Ρογήρο de Flor (6.000 μισθοφόροι), αρχικά επιτυχίες, δυσαρέσκεια για την καθυστέρηση των πληρωμών τους → 1304-1311: λεηλασίες σε Μ. Ασία, Θράκη, Μακεδονία, Θεσσαλία → 1311: ίδρυση δουκάτου, υπό την προστασία του αραγωνικού βασιλείου
- **Πελοπόννησος:** ανακατάληψη ΝΑ τμήματος (1262-1323) – έδρα: Μυστράς
 - **μόνιμοι διοικητές:** έμπιστα, συγγενικά πρόσωπα (Μανουήλ Καντακουζηνός/1308-1316], Ανδρόνικος Ασάν Παλαιολόγος/1316-1323)
 - επιτυχίες, ανασυγκρότηση
 - ανακοπή επιτυχιών λόγω εμφυλίου δύο Ανδρονίκων Παλαιολόγων
 - Μονεμβασία: εμπορικό κέντρο – προνόμια

Η βυζαντινή αυτοκρατορία το 1328

Α. Κοντογιαννοπούλου, Η εσωτερική πολιτική του Ανδρονίκου Β΄ Παλαιολόγου (1282-1328). Διοίκηση - Οικονομία, [ΚΒΕ - ΒΚΜ 36] Θεσσαλονίκη 2004 (στο τέλος του βιβλίου).

Εικόνα 1. Απεικονίζεται η βυζαντινή επικράτεια και τα κράτη της Βαλκανικής και της Μ. Ασίας στα τέλη της βασιλείας του Ανδρονίκου Β΄ [απώλεια του μεγαλύτερου μέρους της Μ. Ασίας - διάσπαση των Τούρκων σε εμιράτα - αποδυνάμωση των κρατών Ηπείρου και Θεσσαλίας, σε βάρος των οποίων επεκτάθηκε το Βυζάντιο - καταλανικό δουκάτο Αθηνών (1311) - βυζαντινές κτήσεις στην Πελοπόννησο - επικράτηση των Βενετών στο κεντρικό και νότιο Αιγαίο, των Γενουατών στο βόρειο τμήμα του].

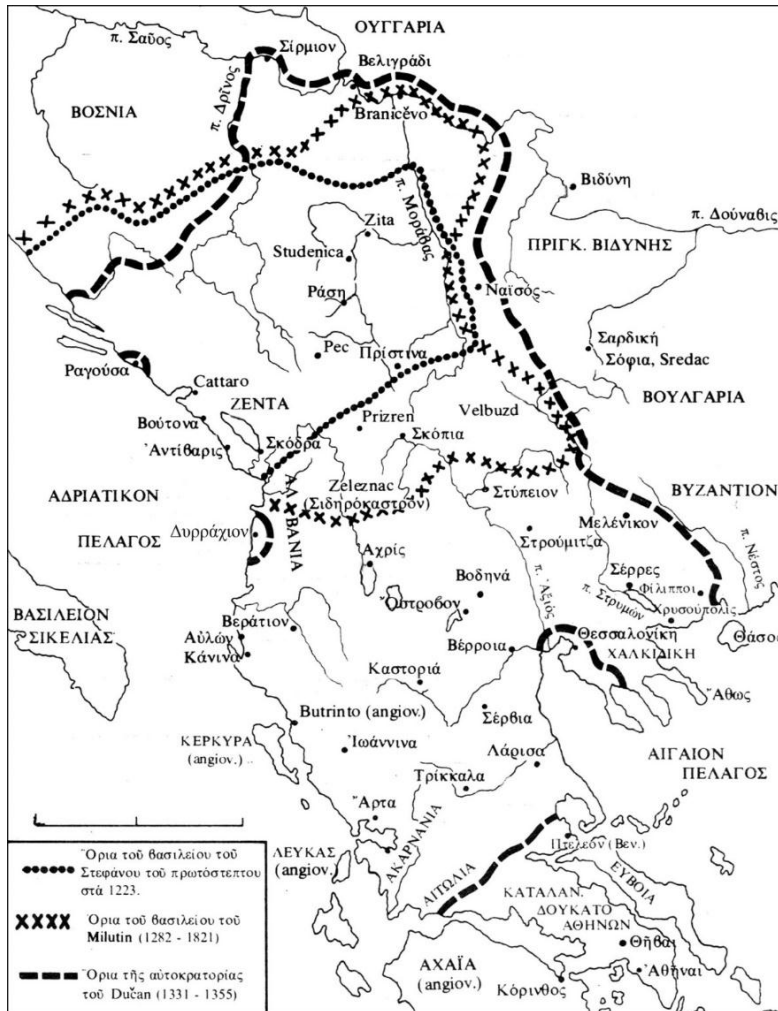

A. Οι εχθροί του Βυζαντίου και η εξωτερική πολιτική (3/4)

- **Σέρβοι:** Στέφανος Ούρεσης Β΄ Μιλούτιν (1282-1321): επεκτατική πολιτική (Σκόπια, Δυρράχιο) / 1299: ειρήνη και κηδεστία → σύνορα: βόρεια της γραμμής Αχρίδα – Πρίλαπος – Στυπείο
- **Βούλγαροι:** 1299 ανεξαρτητοποίηση από τους Τατάρους της Χρυσής Ορδής – ανασυγκρότηση – επεκτατική διάθεση στα νότια του Αίμου και σε λιμάνια Μ. Θάλασσας (Μεσήμβρια, Αγχίαλος) – 1307 συνθήκη ειρήνης, αναγνώριση κατακτήσεων
- **Ιταλικές ναυτικές δυνάμεις:** επικρατούν στη θάλασσα – εμπλέκουν το Βυζάντιο στις μεταξύ τους αντιπαλότητες – προσκόλληση του Ανδρονίκου Β΄ στη Γένουα
 - 1294: βενετο-γενουατικός πόλεμος
 - 1302: 10ετής εκχειρία Βενετίας-Βυζαντίου – υποχρέωση του Βυζαντίου για αποζημίωση και παραχώρηση προνομίων
 - 1328: νέα βενετο-γενουατική σύγκρουση – αποκλεισμός του Κεράτιου κόλπου

Η επέκταση του σερβικού κράτους

Εικόνα 2. Απεικονίζεται ευκρινώς η ισχυροποίηση και επέκταση του σερβικού κράτους από τις αρχές του 13^{ου} αι. έως το 1355

G. Ostrogorsky, Ιστορία του βυζαντινού κράτους, München 1963, ελλ. μτφρ. Ι. Παναγόπουλος, επιστ. επιμέλεια Ε. Χρυσός, τ. 3, Αθήνα 1993, σ. 229.

A. Οι εχθροί του Βυζαντίου και η εξωτερική πολιτική (4/4)

- **M. Ασία:**

- διάλυση σελτζουκικού σουλτανάτου (τέλη 13^{ου} αι.)
 - ήδη από το 1243 υπό μογγολική επικυριαρχία και αποδυνάμωση, εμφύλιες διαμάχες μελών σελτζουκικής δυναστείας, εμφάνιση ανεξέλεγκτων Τουρκομάνων νομάδων
- ίδρυση ή ανεξαρτητοποίηση διαφόρων εμιράτων
 - **στη δυτική M. Ασία:** Οθωμανών στη Βιθυνία, 1326 κατάληψη Προύσας (α' οθωμανική πρωτεύουσα) – Καρασί – Σαρουχάν – Αϊντίν/Αϊδινίου – Μεντεσέ – Χαμίτ-Τεκκέ / **στην κεντρική M. Ασία:** Γκερμιγιάν / **στη βόρεια M. Ασία:** Ισφεντιγιάρ ή Κασταμονού
- 1300-1330: τουρκική κατάληψη δυτικού τμήματος M. Ασίας
 - εκτός από το ΒΔ άκρο και ορισμένες οχυρές πόλεις (Νίκαια, Νικομήδεια, Ηράκλεια Πόντου, Φιλαδέλφεια κ.ά.)

B. Η κατάσταση του Βυζαντίου και η εσωτερική πολιτική του Ανδρονίκου Β΄ Παλαιολόγου

- **παρακμή του βυζαντινού εμπορίου:** επικράτηση Ιταλών εμπόρων
- **αγροτική οικονομία:** επικράτηση των μεγαλογαιοκτημόνων
- **επαχθής φορολογία:** δυσφορία των υπηκόων
- **κακή δημοσιονομική κατάσταση:** μειωμένα έσοδα – υποτίμηση του νομίσματος
- **στρατός:** μειωμένες στρατιωτικές δαπάνες → περιορισμένη αμυντική ισχύς
- **ναυτικό:** ουσιαστική διάλυση του στόλου (1284) → εξάρτηση από τις γενουατικές ναυτικές δυνάμεις
- **το διοικητικό σύστημα χάνει τον συγκεντρωτικό του χαρακτήρα:** κύριος δεσμός της Κωνσταντινούπολης με τις επαρχίες οι επαρχιακοί διοικητές (κεφαλές και καθολικές κεφαλές)

Γ. Ο εμφύλιος των δύο Ανδρονίκων Παλαιολόγων (1321-1328)

- α. Η πρώτη φάση του εμφυλίου πολέμου (1321)
- β. Η δεύτερη φάση του εμφυλίου πολέμου (1321-1322)
- γ. Η τρίτη φάση του εμφυλίου πολέμου (1327-1328)
- δ. Οι συνέπειες του εμφυλίου πολέμου

Γ. Ο εμφύλιος των δύο Ανδρονίκων Παλαιολόγων (1321-1328) (1/2)

- **αιτία της ρήξης**

- σύγκρουση ιδιοσυγκρασιών [Ανδρόνικος Β΄: συντηρητικός, έλλειψη δυναμισμού – Ανδρόνικος Γ΄: παρορμητικός και φιλόδοξος] – σύγκρουση σε προσωπικό επίπεδο – 1320: προσπάθεια του γηραιού Ανδρονίκου να παραγκωνίσει τον εγγονό του, που ήταν συναυτοκράτορας (1316 κ.ε.) και πρώτος στη διαδοχή του θρόνου έπειτα από τον θάνατο του πατέρα του Μιχαήλ Θ΄ (†1320)

- **ευνοϊκή περιρρέουσα ατμόσφαιρα**

- δυσαρέσκεια των υπηκόων για την πολιτική του Ανδρονίκου Β΄:
 - για την αναποτελεσματική αντίσταση στον επεκτατισμό των εξωτερικών εχθρών
 - για τη γενικότερη έλλειψη δυναμισμού εκ μέρους του Ανδρονίκου Β΄
 - για την επαχθή φορολογία
 - για τον τρόπο διαχείρισης-αξιοποίησης των κρατικών εσόδων
 - για την αυξανόμενη κοινωνική και οικονομική ανισότητα
- ελπίδα των υπηκόων και (κατά μία άποψη) επιθυμία του Ανδρονίκου Γ΄ για αλλαγή στην άσκηση εσωτερικής και εξωτερικής πολιτικής

Γ. Ο εμφύλιος των δύο Ανδρονίκων Παλαιολόγων (1321-1328) (2/2)

- ο χαρακτήρας της διαμάχης
 - διαμάχη μεταξύ παλαιάς και νέας γενιάς της άρχουσας τάξης με στόχο την εξουσία
 - δεν έχει κοινωνικό χαρακτήρα (δεν εντοπίζουμε σχετικά κίνητρα – στόχους – μέτρα)
 - εκμετάλλευση της ελπίδας των υπηκόων για μείωση της φορολογίας και για καλύτερη διαχείριση της κρίσης

α. Η πρώτη φάση του εμφυλίου πολέμου (1321)

- **υποστηρικτές του Ανδρονίκου Γ΄: κυρίως νεαρά μέλη της αριστοκρατίας**
 - βασικοί συνεργάτες: Ιωάννης Καντακουζηνός Συργιάννης Παλαιολόγος
Θεόδωρος Συναδηνός, Αλέξιος Απόκαυκος
- **δημαγωγικές υποσχέσεις**
 - φορολογική απαλλαγή Θράκης → διασφάλιση λαϊκού ερείσματος
- **για πρώτη φορά συμφωνείται ο διαμελισμός της αυτοκρατορίας**
 - συνθήκη Ρηγίου (Ιούνιος 1321): παραχώρηση στον Ανδρόνικο Γ΄ της Θράκης και τμήματος της Μακεδονίας (Σηλυβρία έως Χριστούπολη – έδρα: Αδριανούπολη) → δεν ίσχυσε για πολύ

β. Η δεύτερη φάση του εμφυλίου πολέμου (1321-1322)

- **νέα ρήξη των Ανδρονίκων**
 - προσπάθεια του Ανδρονίκου Γ΄ να συμμαχήσει με τον Σέρβο κράλη Στέφανο Μιλούτιν
- **ενίσχυση της θέσης του Ανδρονίκου Γ΄**
 - υποστήριξη Θεσσαλονίκης, Λήμνου και πόλεων στα περίχωρα της Κωνσταντινούπολης στον Ανδρόνικο Γ΄
- **συμφωνία για συγκυβέρνηση**
 - συνθήκη Επιβατών (Ιούλιος 1322): η ευθύνη για την εξωτερική πολιτική στον Ανδρόνικο Β΄ (προς τα έξω το κράτος διατηρεί την ενότητά του)
- **ομαλοποίηση των σχέσεων**
 - τελικά ο Ανδρόνικος Γ΄ μένει στο Διδυμότειχο – ετήσια χρηματική παροχή και στρατιωτικές δυνάμεις – νέα στέψη ως συναυτοκράτορα (1325) – ομαλές σχέσεις για 5 χρόνια

γ. Η τρίτη φάση του εμφυλίου πολέμου (1327-1328)

- **εμπλοκή ξένων δυνάμεων στις εσωτερικές υποθέσεις**
 - συμμαχία Ανδρονίκου Γ΄ με Βούλγαρους (Μιχαήλ Σισμάν)
 - συμμαχία Ανδρονίκου Β΄ με Σέρβους (Στέφανος Decanski)
[όχι σταθερή στάση των ξένων – στόχος να επωφεληθούν από την κατάσταση]
- **δημαγωγικές υποσχέσεις Ανδρονίκου Γ΄ για φορολογική απαλλαγή σε Θράκη, Μακεδονία, Λήμνο**
- **προβολή ανάγκης για καλύτερη διαχείριση κρίσης → υποστήριξη από την πλειονότητα των Κωνσταντινοπολιτών**
- **καθοριστική η υποστήριξη της Θεσσαλονίκης στον Ανδρόνικο Γ΄ (1328) → προσχώρηση της Μακεδονίας στην επαναστατική παράταξη**
- **ανάληψη της εξουσίας από τον Ανδρόνικο Γ΄ (Μάιος 1328) → οριστική απόσυρση του Ανδρονίκου Β΄ από τον δημόσιο βίο (εκάρη μοναχός, 1330)**

δ. Οι συνέπειες του εμφυλίου πολέμου

- έμφαση στην εσωτερική διαμάχη – όχι δραστηριοποίηση για την αντιμετώπιση των ανερχόμενων ξένων δυνάμεων (Τούρκων, Σέρβων, Βουλγάρων)
- επιδείνωση των δημοσιονομικών → μείωση της αμυντικής ικανότητας
- ανάμειξη των εξωτερικών δυνάμεων στις εσωτερικές υποθέσεις του Βυζαντίου
- κλονισμός της αυτοκρατορικής εξουσίας στις επαρχίες (μείωση του αυτοκρατορικού κύρους, αποσχιστικές τάσεις)
- παρεμπόδιση του ομαλού οικονομικού βίου

II. Η ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΤΟΥ ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΥ Γ΄ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ (1328-1341)

- A. Τα μεταρρυθμιστικά μέτρα του Ανδρονίκου Γ΄ Παλαιολόγου
- B. Η κατάσταση στην εξωτερική πολιτική επί Ανδρονίκου Γ΄ Παλαιολόγου

Α. Τα μεταρρυθμιστικά μέτρα του Ανδρονίκου Γ΄ Παλαιολόγου

- **αναδιοργάνωση του δικαιοδοτικού συστήματος**
 - καθολικοί κριτές των Ρωμαίων (στην Κωνσταντινούπολη): δύο κληρικοί και δύο κοσμικοί
 - καθολικοί κριτές επαρχιών (Θεσσαλονίκη, Πελοπόννησο, Λήμνο)
 - στόχος η γρήγορη, αποτελεσματική και αξιόπιστη απονομή δικαιοσύνης
- **κατασκευή - αναδιοργάνωση στόλου**
 - με την οικονομική συμβολή των αριστοκρατών
 - στόχος: η απαγκίστρωση από τον γενουατικό στόλο η αντιμετώπιση των τουρκικών πειρατικών επιθέσεων και της προσπάθειάς τους να διαπεραιωθούν στη Θράκη

B. Η κατάσταση στην εξωτερική πολιτική επί Ανδρονίκου Γ΄ Παλαιολόγου (1/3)

αρνητικές εξελίξεις

- **Σέρβοι:** αύξηση της δύναμής τους – επεκτατισμός (βλ. ανωτέρω, χάρτης)
 - ως το 1331: κατάληψη αρκετών πόλεων σε ΒΔ Μακεδονία (Στυπείο, Πρόσακος κ.ά.)
 - ανάληψη της εξουσίας από τον Στέφανο Δ΄ Δουσάν (1331-1355) – αρχίζει η απογείωση της σερβικής δύναμης (ως το 1345 όλη η Μακεδονία εκτός από τη Θεσσαλονίκη και τη χερσόνησο της Κασσάνδρας υπό σερβική ηγεμονία)
- **Οθωμανοί:** σχεδόν ολοκλήρωσαν την κατάληψη των υπολειπόμενων βυζαντινών εδαφών της Μ. Ασίας
 - κατάληψη Νίκαιας (1331) και Νικομήδειας (1337) – κατέστησαν υποτελή και τουρκικά εμιράτα → συμμαχία Ανδρονίκου Γ΄ με τον εμίρη του Αϊδινίου Ομούρ (εναντίον των Οθωμανών και Γενουατών)

B. Η κατάσταση στην εξωτερική πολιτική επί Ανδρονίκου Γ΄ Παλαιολόγου (2/3)

Θετικές εξελίξεις

- **Βούλγαροι:** δεν αποτελούν σοβαρή απειλή για την Κωνσταντινούπολη
 - ειρήνη με το Βυζάντιο (1329) και συμμαχία κατά των Σέρβων
 - ήττα των Βουλγάρων από τους Σέρβους στο Βελεβούσδιο – ευκαιρία για τους Βυζαντινούς να ανακαταλάβουν τα διαφιλονικούμενα λιμάνια στα δυτικά παράλια του Πόντου, Αγκίαλο και Μεσήμβρια (1330)
- **ελληνικά αυτόνομα κράτη:**
 - **Θεσσαλία:** προσάρτηση μετά το 1333 (ιδίως 1337-1340)
 - **Ήπειρος:** προσάρτηση το 1337
 - αποτέλεσμα της εσωτερικής αποσύνθεσης των ελληνικών κρατών
 - πρόσκαιρες επιτυχίες: το 1348 θα υποταχθούν στον Στέφανο Δουσάν

B. Η κατάσταση στην εξωτερική πολιτική επί Ανδρονίκου Γ΄ Παλαιολόγου (3/3)

Θετικές εξελίξεις

- **Πελοπόννησος: σταθερότητα και συνέχιση επιτυχιών**
 - 1330: οι Βυζαντινοί έφτασαν μέχρι τα Καλάβρυτα
 - 1340: οι μεγαλογαιοκτήμονες και οι Φράγκοι βαρώνοι δήλωσαν την επιθυμία να αναγνωρίσουν τη βυζαντινή επικυριαρχία → έναρξη νέου εμφυλίου πολέμου (1341), διακοπή διεργασιών

III. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1282-1341 (1/4)

A. Βασικές πηγές

- Χρονικόν Γεωργίου Παχυμέρη, έκδ. A. Failler, Georges Pachymérés Relations historiques, Livres I-XIII, [CFHB 24] Paris 2000.
- Ιωάννου Καντακουζηνού, Ιστορία, έκδ. L. Schopen, Ioannis Cantacuzeni eximperatoris historiarum, Libri IV, τ. I-III, [CSHB] Bonnae 1828-1832.
- Νικηφόρου Γρηγορά, Ρωμαϊκή ιστορία, έκδ. L. Schopen, Nicephori Gregorae, Byzantina Historia, τ. I-III, [CSHB] Bonnae 1829-1830.

III. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1282-1341 (2/4)

B. Ενδεικτική δευτερεύουσα βιβλιογραφία (βλ. και στις ενότητες 8, 10)

- Beck H.-G., Theodoros Metochites. Die Krise des byzantinischen Weltbildes im 14. Jahrhundert, München 1952.
- Bosch U., Kaiser Andronikos III. Palaiologos. Versuch einer Darstellung der byzantinischen Geschichte in den Jahren 1321-1341, Amsterdam 1965.
- Charanis P., Internal strife in Byzantium during the fourteenth century, Byzantion 15 (1941) 208-230.
- Cyrris C., Continuity and differentiation in the regime established by Andronicus III after his victory of 23-24/5/1328, Επιστημονική Επετηρίς Βυζαντινών Σπουδών 43 (1977-1978) 278-328.
- Γεωργιάδης-Αρνάκης Γ., Οι πρώτοι Οθωμανοί: συμβολή εις το πρόβλημα της πτώσεως της Μικράς Ασίας, 1282-1337, Αθήνα 1947.

III. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1282-1341

(3/4)

- Glykatzi-Ahrweiler H., L'histoire et la géographie de la région de Smyrne entre les deux occupations turcques (1081-1317), particulièrement au XIII siècle, Travaux et Mémoires 1 (1965) 1-204.
- Laiou A. E., Constantinople and the Latins. The foreign policy of Andronicus II, 1282-1328, [Harvard Historical Studies 88] Cambridge 1972.
- Κοντογιαννοπούλου Α., Η εσωτερική πολιτική του Ανδρονίκου Β' Παλαιολόγου (1282-1328). Διοίκηση – Οικονομία, [ΚΒΕ - ΒΚΜ 36] Θεσσαλονίκη 2004.
- Κύρρης Κ., Το Βυζάντιο κατά τον 14 αι. Η πρώτη φάσις του εμφυλίου πολέμου και η πρώτη συνδιαλλαγή των δύο Ανδρονίκων. Εσωτερικά και εξωτερικά προβλήματα, Λευκωσία 1982.
- Lemerle P., L'émirat d'Aydin, Byzance et l'Occident. Recherches sur "La Geste d'Umur Pascha", Paris 1957.

III. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1282-1341 (4/4)

- Mavrommates L., La fondation de l'Empire serbe. Le krajl Milutin, [CBS - BTS 1978] Thessalonike 1978.
- Μαυρομμάτης Λ., Οι πρώτοι Παλαιολόγοι. Προβλήματα πολιτικής πρακτικής και ιδεολογίας, Αθήνα 1983.
- Runciman S., Μυστράς, Η βυζαντινή πρωτεύουσα της Πελοποννήσου, London 1980 (ελλ. μτφρ. Π. Κορρέ, Αθήνα 1986).
- Setton K., Catalan domination of Athens, 1311-1388, έκδ. β', London 1975.
- Voordeckers E., A propos de la renonciation au thrône d'Andronic II Paléologue en 1330, Revue des études byzantines 26 (1968) 185-188.

Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων

Το Έργο αυτό κάνει χρήση των ακόλουθων έργων :

- **Εικόνα 1:** Χάρτης «Βυζαντινή αυτοκρατορία, 1328» στο: Α. Κοντογιαννοπούλου, Η εσωτερική πολιτική του Ανδρονίκου Β΄ Παλαιολόγου (1282-1328). Διοίκηση – Οικονομία, [ΚΒΕ - ΒΚΜ 36] Θεσσαλονίκη 2004 (στο τέλος του βιβλίου).
- **Εικόνα 2:** Χάρτης στο G. Ostrogorsky, Ιστορία του βυζαντινού κράτους, München 1963, ελλ. μτφρ. Ι. Παναγόπουλος, επιστ. επιμέλεια Ε. Χρυσός, τ. 3, Αθήνα 1993, σ. 229.

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Χατζηαντωνίου Ελισάβετ. «Ύστερη Βυζαντινή Περίοδος (1081-1453). Οι βασιλείες των Ανδρονίκου Β' (1282-1328) και Ανδρονίκου Γ' Παλαιολόγων (1328-1341)». Έκδοση: 1.0. Θεσσαλονίκη 2015. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση: <http://eclass.auth.gr/courses/OCRS408/>.

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά - Μη Εμπορική Χρήση - Όχι Παράγωγα Έργα 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

Τέλος ενότητας

Επεξεργασία: Ομάδα έργου
Θεσσαλονίκη, Ιούλιος 2015

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

I. Σημειώματα

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

